

JOSIP PERIČIĆ (1833. – 1901.) – PEDAGOG I PREPORODITELJ¹

Šime PERIČIĆ
Sukošan, Hrvatska

UDK: 37.015:929 Peričić, J.
DOI: 10.21857/y26kec4nv9
Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno: 11. ožujka 2020.

O Josipu Peričiću napisan je uradak još 1963., ali je tada o njemu mnogo toga ostalo nepoznato. Stoga ovdje autor donosi mnogo novih saznanja o njegovu životu i djelovanju na prosvjetno-pedagoškom i političkom polju. Naime, novopronađeni podatci još bolje osvjetljavaju sliku njegove posvemašnje osobnosti. To pokazuje pravo značenje njegovih djelatnosti, napose pedagoške, čiji su učinci bili vrlo značajni za onodobni sustav i napredak prosvjete u Dalmaciji. Politikom se bavio jedino za vrijeme profesorskog rada u Splitu, na samom početku narodnjačke borbe za sjedinjenje Dalmacije s Bansom Hrvatskom. Potonja nastojanja glede unapređenja školstva pokrajine posve su ga udaljila od mladenačkog političkog djelovanja.

Ključne riječi: pedagogija, školstvo, preporod, književnost, klasični jezici, Dalmacija.

Kad smo o sto i tridesetogodišnjici rođenja Josipa Peričića iznijeli tek neke poznate vijesti o njegovu životu i djelovanju kao profesora i preporoditelja,² mnoge pojedinosti o tome ostale su nam nepoznate.³ U međuvremenu smo pronašli nove činjenice koje, uvjereni smo, trebaju biti dostupne znanosti i javnosti, jer one još bolje osvjetljavaju njegovu osobnost.⁴ Stoga držimo opravdanim i neophodnim

¹ Autor, Šime Peričić (Sukošan, 30. prosinca 1936. – Zadar, 10. studenog 2019.) naslovljeni rad poslao je još 2017. za objavu u *Radovima Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*. Rad je poslan na recenzijski postupak, a nakon povratka s recenzije rad je trebalo doraditi, ali autor nije nikada uspio napraviti potrebne manje dopune i korekcije koje su recenzenti tražili. Uredništvo *Radova Zavoda HAZU u Zadru* preuzelo je na sebe obvezu pripreme rada za objavu prema naputcima recenzenata i napravilo određene dopune, preinake i tehničku pripremu te ga priložilo za tisak u navedenom obliku.

² Šime PERIČIĆ, Dalmatinski preporoditelj i prosvjetni radnik Josip Peričić, *Zadarska revija*, 4/12, Zadar, 1963., 305 – 312.

³ U zagrebačkom *Obzoru* tiskan je njegov nekrolog (31. siječnja 1901.), što su učinile u kratkim crtama i neke novine u Dalmaciji. Poslije su o njemu pisali Tullio ERBER, *Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara / Zadar*, 1905. i Juraj BIANKINI, Narodni preporod u Dalmaciji, *Almanah Jadranska straža*, 1927., Beograd, te B. P., Josip Peričić, *Jubilarni broj Narodnog lista za 1912*. Spominju ga Vjekoslav MAŠTROVIĆ, *Spomendani grada Zadra*, Zadar, 1946., i Ljubo MAŠTROVIĆ, *150 godina zadarske gimnazije*, Zadar, 1954.

⁴ Nova uprava Ogranka Matice hrvatske u Zadru 1990. godine je u svom dugoročnom planu djelovanja zacrtala održavanje okruglog stola u prigodi obljetnice njegove smrti (2001.), no nikada nije došlo do njegove realizacije.

na svjetlo dana iznijeti, odnosno u navedeni rad ugraditi novopronašle podatke o njegovu djelovanju na polju pedagogije i politike, ali i književnosti. To tim više što je on bio među onima koji su zaorali prve brazde u temeljima hrvatstva Dalmacije (1861.). Dakle, ovdje će biti riječi o njegovu životopisu, pedagoškom radu, književnim pokušajima i političkim stajalištima. Naravno, pri tome se žele ispraviti neke zablude u svezi svega toga. To onda iziskuje i stanovitu prilagodbu metodologije pristupa i izlaganja teme.

I.

Josip Peričić rođen je 15. veljače 1833. godine u Sukošanu kod Zadra, od oca Tome i majke Šimice, u seljačkoj obitelji. Stjecajem okolnosti njegov otac bio je konjušar i kočijaš čuvene obitelji Borelli u Svetom Filipu i Jakovu. Tako je dječaka Josipa upoznao konte Frane i u njemu prepoznao izuzetno bistro dijete. Stoga je nagovorio njegova oca, jer u Sukošanu još nije bilo škole, da ga dovozi na nastavu u pučku školu u Svetom Filipu i Jakovu. Na taj je način mali Josip ondje završio pučkoškolsko obrazovanje s odlikom. Na poticaj i uz pomoć konta Frane, a na veliku radost roditelja, Josip je nastavio i završio školovanje u zadarskom Sjemeništu. Međutim, kad je nastavio školovanje u ovdašnjoj Bogosloviji, nakon tek odslušana tečaja, netragom je nestao iz Zadra. Ipak, nakon stanovitog vremena javio se pismom prefektu Bogoslovije Dmitru Stipčeviću, obavještavajući ga da se nalazi u Padovi gdje studira klasičnu filologiju. K tomu je još napisao da se izdržava poučavajući djecu ondašnjih imućnika. Prefekt ga je pokušao nagovoriti da se vrati u Zadar i nastavi započeti studij bogoslovije, tim prije što je ondje položio već tri tečaja.⁵ Međutim, Josip se oglušio na te molbe te je svom bivšem prefektu napisao da je čvrsto uvjeren kako on nije više sklon svećeničkom zvanju. Dapače, naglasio je činjenicu da je spreman, odlučan prijeći i Gibraltar (Collone d' Ercole) ako na drugi način ne bude u mogućnosti zarađivati za život.⁶ Tako su svi, pa i roditelji, morali prihvatiti njegov životni izbor, dakako uz privolu i blagoslov kontea Borellija. Kad je završio studij u Padovi, nije bio posve zadovoljan dostignutim, jer je bio nemirna i znanja uvijek gladna duša/narav. Zato se zaputio u Beč gdje je upisao studij slavistike. Na tu odluku zasigurno ga je navela i misao da će s takvim znanjima biti najkorisniji svojoj užoj domovini – Dalmaciji. Naravno, i ondje je, da bi mogao završiti studij, podučavao bogatašku djecu klasičnim jezicima. Kako je bio već zreo čovjek, ozbiljan, stasit, uživao je poštovanje većine Hrvata koji su ondje studirali i zaradio nadimak „crni bog“.

⁵ Tullio ERBER, *Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara*, 346.

⁶ B. P., Josip Peričić, 38.

Dokončanim studijem u Beču bio je osposobljen za nastavnika klasične filologije i slavistike: ovo potonje postalo je njegovim oružjem za postizavanje preporodnih misli u odnarođenoj mu domovini – Dalmaciji.

II.

Nastavničku karijeru, što bi se s pravom očekivalo, nije započeo u Zadru, nego u Splitu, na tamošnjoj klasičnoj gimnaziji, čiji je nastavni jezik bio talijanski. Tu se zaposlio već šk. godine 1861./1862. kao suplent za klasične jezike. Ondje je ostao do ljeta 1867. god. Naime, 1864. god. u Kotoru uspostavljena je Niža gimnazija, pa je prije navedene godine upravo on imenovan njezinim ravnateljem.⁷ Zapravo, odredbom Namjesništva u Zadru od 2. siječnja 1867. sva nastava u njoj odvijala se na „ilirskom“, odnosno hrvatskom jeziku.⁸

Budući da je većina njezinih polaznika bila bokeljskog (hrvatskog) podrijetla te nije poznavala talijanski jezik, to je onda bilo posve prirodno. Istina, ondašnja talijanska manjina nije se tome mirno podvrgla, nego je i dalje bilo onih koji su htjeli da talijanski u toj školi i dalje uživa značajnije mjesto. A to je, naravno, stvaralo poteškoće u djelovanju škole. Stoga se novi ravnatelj odlučno usprotivio vraćanju talijanskog jezika, jer je držao da bi to značilo uvredu nacionalnom osjećaju Bokelja.⁹ Uprava škole, na čelu s ravnateljem Peričićem, svim je silama poradila na tome da hrvatski ostane pretežnim nastavnim jezikom u gimnaziji.¹⁰ K tomu, ravnatelj je bio svjestan materijalnih nedostataka u školi, kako učionica tako i broja potrebnih učila, te je poradio na uklanjanju tih manjkavosti, napose klupa, tabli i drugih školskih i nastavnih pomagala. Već je time stekao glas vrijednog, vrsnog i domoljubnog pedagoga. Zahvaljujući upravo njegovoj upornosti u drugom polugodištu šk. god. 1968./69. hrvatski je jezik zauvijek uveden „kao učevni jezik“ za sve predmete. A to ne bi uspjelo da se na njegovu stranu nije priklonilo Namjesništvo u Zadru.¹¹ A kad je 1869. god. izbio Krivošijski ustanak protiv novačenja Bokelja, on se javno izjasnio suglasnim njihovim zahtjevima, dakle protiv njihove opće vojne obveze u austrougarskoj vojsci.

⁷ Ivo PERIĆ, Preporodni tokovi u dalmatinskom školstvu, *Radovi Centra JAZU u Zadru*, 21, Zadar, 1974., 100, 107; Ivo PERIĆ, Početna dostignuća u borbi za ponarođenje dalmatinskog školstva, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, 6, Zagreb, 1974., 85.

⁸ I. PERIĆ, Preporodni tokovi, 90.

⁹ I. PERIĆ, Preporodni tokovi, 124; I. PERIĆ, *Borba za ponarođenje dalmatinskog školstva 1860-1918*, Zagreb, 1974., 79 – 80, 86 – 87.

¹⁰ I. PERIĆ, Preporodni tokovi, 120, 125.

¹¹ I. PERIĆ, Preporodni tokovi, 126; I. PERIĆ, *Borba za ponarođenje*, 86 – 87; Š. PERIČIĆ, Dalmatinski preporoditelj, 307; Državni arhiv u Zadru (HR-DAZD), *Prezidijalni spisi*, 1869., XI, 1425/p.

Naravno, takvim postupkom uvelike se zamjerio Bečkoj vladi. Kotarski poglavar u Kotoru Emilio Franz optužio ga je da surađuje s ustanicima. Dapače, na to je dalmatinski namjesnik Wagner 25. studenog, bez ikakve prethodne istrage, profesora Peričića suspendirao iz službe.¹²

Mimo toga je kotarski poglavar Franz već bio pripremio vješala na trgu u Kotoru. Potajnim bijegom iz grada Peričić je izbjegao vješala i sklonio se na sigurno mjesto. Nekoliko mjeseci ostao je bez službe, dok nije, poslije provedene istrage, car podario oprost svim ustanicima Krivošija, pa time i njemu. Koliko je dubok trag ostavio za sobom među kotorskim gimnazijalcima najzornije svjedoči pismo učenika N. Ivanovića, datirano 30. studenog u Kotoru. On među ostalim kaže da je tim činom „osjetio užas i žalost“ te se prisjetio kakva su „silna čuvstva pobidjivali na naša mlada srdaca Vaši roditeljski sovjeti“ koja su težila „da nas po vremenito važnim i poštenim ljudma učine“.¹³ J. Biankini je iz svojih izvora saznao da je on ondje iskazao visoke vrline i stekao ugled i zasluge za unapređenje školstva.¹⁴

Kad je poslije šest mjeseci istrage vlast uvidjela njegovu nevinost glede tih događaja, ali i uz pomoć nekih narodnjaka, on početkom šk. godine 1870./71. biva ponovno postavljen za profesora klasičnih jezika u splitskoj gimnaziji.¹⁵ Zasigurno je, osim toga, tada on u toj školi predavao i hrvatski jezik, jer ga njegovi prethodnici nisu dostatno poznavali.¹⁶

On je ovdje otpočeo rad „s osobitom ljubavlju. Pod krinkom strogosti i energije otkrivao je, kažu suvremenici, najplemenitiju dobrotu ljudske duše.“¹⁷ Naime, i tada je usprkos vlasti često potajno ili javno s učenicima i na hodniku razgovarao hrvatskim jezikom. Građani hrvatskih osjećaja, a napose mladež, primili su ga s velikim oduševljenjem. Tu činjenicu potvrđuje i Dinko Politeo, njegov ovdašnji učenik: „Primili smo ga najvećim oduševljenjem. On je bio pravi ljubimac mladeži... Ostao je uvijek stari Peričić, koji ni u doba pogibelji nije tajio svoja narodna čuvstva.“¹⁸ Dakle, radio je slobodnije negoli za prvog boravka u Splitu. Dapače, pobjeda narodnjaka na izborima za Dalmatinski sabor 1870. god. dala mu je još više poleta, kada je mogao slobodnije djelovati. Pri tome je

¹² I. PERIĆ, *Borba za ponarođenje*, 86 – 87; I. PERIĆ, *Preporodni tokovi*, 126.

¹³ Pismo u posjedu Š. Peričića.

¹⁴ J. BIANKINI, *Narodni preporod u Dalmaciji*, 74.

¹⁵ I. PERIĆ, *Borba za ponarođivanje*, 93. I. PERIĆ, *Preporodni pokreti u dalmatinskom školstvu*, *Radovi CJAZU u Zadru*, 21, 1974., 126.

¹⁶ I. PERIĆ, *Borba za ponarođenje*, 93. Dotle su hrvatski predavali profesori koji taj jezik nisu dobro poznavali.

¹⁷ I. PERIĆ, *Borba za ponarođenje*, 93.

¹⁸ *Izabrani članci*, II, Tuzla, 1901., 45.

pred učenicima iskazivao potrebu suradnje Hrvata s ostalim Slavenima, dakle sve u duhu narodnjaštva Račkog i Strossmayera. Dakako, ujedno je koristio priliku ukazivati učenicima na dužnosti spram uže i šire domovine, ali i na domaće književne velikane poput Gundulića, Mažuranića i drugih.¹⁹ Zato je među splitskim profesorima koji su djelovali na promidžbi narodne misli u to doba.²⁰ To je posvjedočio i Biankini, naglasivši da je on na takav način stekao neprocjenjive zasluge, odnosno otvorio put duhu hrvatskog preporoda u srednje škole Dalmacije. Tako je na stotine mladih ljudi usmjerio na pravi put i odvratio mnoge od posvemašnjeg odnarođenja pod uplivom Antonija Bajamontija.²¹

Nakon otpusta Mate Ivčevića s mjesta ravnatelja dubrovačke gimnazije 1872. god. i imenovanja ravnateljem one u Zadru, na njegovo prethodno mjesto postavljen je Josip Peričić.²² Ta škola bila je pohrvaćena prije pet godina, što hoće reći da se u njoj nastava odvijala isključivo na hrvatskom jeziku. Ta činjenica bila je uvjetom njegovoj posve slobodnoj djelatnosti u novom svojstvu. Naime, zahvaljujući njegovu svesrdnom pedagoškom postupanju s učenicima i nastavnicima, ova škola ubrzo je stekla glas jedne od najboljih u pokrajini, i to u svakom segmentu rada. To najbolje svjedoče rezultati njezinih učenika na ispitima zrelosti. Nadalje, u školi je zahtijevao potpunu disciplinu, točnost i samoprijegor u vršenju dužnosti sviju podređenih. Štoviše, u djelokrug djelovanja škole uključio je i suradnju nastavnika s roditeljima učenika. Suradnja s roditeljima trebala je pozitivno utjecati na odgoj djece u školi i izvan nje.²³

Potaknut i poučen primjerom Ivana Danila i Mihe Klaića koji su već deset godina u zadarskoj gimnaziji održavali nastavu tjelovježbe,²⁴ shvatio je ravnatelj Peričić značenje tjelovježbe u razvoju i oblikovanju cjelokupne osobnosti mladeži. Stoga je i on u svojoj školi uveo tjelovježbu kao obvezatan predmet u nastavi, a predavali su ga za taj posao osposobljeni i mjerodavni ljudi. Njegov prijedlog ubrzo je prihvatilo najviše školsko tijelo u pokrajini, u travnju 1875. godine.²⁵ Tako je nastava tjelovježbe započela na korist tijela i duha gimnazijske mladeži u Dubrovniku. Nadalje, njegovim je nastojanjem i trudom već 1872. godine u školi zasnovana Zaklada „Gundulić“ namijenjena pružanju pomoći najsiromašnijim učenicima u obliku odjeće, hrane i knjiga, ali i nekih drugih

¹⁹ J. BIANKINI, Narodni preporod u Dalmaciji, 74; I. PERIĆ, Preporodni tokovi, 108.

²⁰ J. BIANKINI, Narodni preporod u Dalmaciji, 74; Dušan MANGER, Profesori u narodnom preporodu Splita, *Novo doba*, Split, od 24. XI 1932.

²¹ J. BIANKINI, Narodni preporod u Dalmaciji, 74.

²² I. PERIĆ, Dubrovačka gimnazija od ponarođenja do danas, Dubrovnik, 1969., 25 – 26.

²³ Š. PERIČIĆ, Dalmatinski preporoditelj, 307.

²⁴ LJ. MAŠTROVIĆ, 150 godina zadarske gimnazije, 42.

²⁵ Š. PERIČIĆ, Dalmatinski preporoditelj, 30; Izvješće dubrovačke gimnazije za šk. god. 1876./77., 42.

potreba, što se pokazalo itekako korisnim i humanim djelovanjem.²⁶ Naime, djelovanje Zaklade bilo je jako uspješno, dakle vrlo svrsishodno, pa je bila vrlo prihvaćena i hvaljena.²⁷ Dakako, tu uspješnost stanovnici Grada pripisivali su najviše ravnatelju škole.

Kad je car 1875. godine pohodio Dubrovnik, posjetio je i gimnaziju, gdje ga je dočekaao i pozdravio ravnatelj Peričić. Tom mu je prilikom car, kao i još nekim Dubrovčanima, udijelio članstvo viteza svoga reda.²⁸ Na udijeljenoj počasti čestitao mu je i pokrajinski namjesnik Gavro Rodić, naglasivši da je to rezultat „njegovih zasluga svih oblika, u prvom redu poslovnih i domoljubivih dostignuća“.²⁹ Jedan tadašnji učenik dubrovačke gimnazije u svojim je uspomena zapisao da je „čelični karakter upravitelja Peričića izazivao svačije poštovanje“.³⁰ Da je ravnatelj Peričić u Dubrovniku ostavio odličan dojam svjedoči i činjenica da je 1888. godine od Grada predložen / imenovan u odbor za obilježavanje 500. obljetnice smrti Ivana Gundulića.³¹ On je radosno prihvatio tu čast i aktivno sudjelovao u odavanju počasti velikom hrvatskom pjesniku.

I osim činjenice da mu je boravak i rad u Dubrovniku bio ugodan i uspješan na zadovoljstvo sviju, srce ga je počelo vući bliže rodnoj grudi, zapravo gradu djetinjstva i mladosti: Zadru. To je bilo posve prirodno. Naime, kad je 1876. godine ostalo upražnjeno mjesto ravnatelja zadarske gimnazije, u kojoj je još uvijek talijanski bio nastavnim jezikom, profesor Peričić poželio je doći na to mjesto. Tomu je pridonijelo i njegovo narušeno zdravlje.³²

Znajući za njegovu dotadašnju političku i pedagošku djelatnost u duhu narodnjaštva, zadarski autonomaši u početku se snažno protive toj njegovoj nakani. U tome su im se pridružili sumišljenici iz Splita te je nastao mali novinski rat između njih i narodnjaka.³³ Općenito uzevši, autonomaši su profesora Peričića optuživali poradi njegove političke opredijeljenosti i pronalazili mu mnoge

²⁶ I. PERIĆ, Dubrovačka gimnazija, 28. Tri godine potom takva je udruga uspostavljena i u zadarskoj gimnaziji.

²⁷ Božo CVJETKOVIĆ, Dubrovnik u našem političkom i kulturnom preporodu od 1861. godine do danas, *Jubilarni broj Narodnog lista za 1912*, 42; I. PERIĆ, Dubrovačka gimnazija, 25 – 26.

²⁸ Stjepan SKURLA, Ragusa, Cenni storici, Zagreb, 1876., 147; T. ERBER, *Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara*, Zadar, 1905., 346.

²⁹ Dopis u vlasništvu Augustina Peričića iz Zadra.

³⁰ Josip BERSA, *Dubrovačke slike i prilike*, Zagreb, 1941., 204.

³¹ Josip VIDA KOVIĆ, Tristota obljetnica Gundulićeva rođenja i središnja proslava u Beču, *Radovi FF u Zadru, Razdio filoloških znanosti*, 22-23, Zadar, 1995., 394.

³² HR-DAZD, Spisi Pokrajinskog školskog vijeća (SPŠV) za 1877., svež. 69, fascikl 77.

³³ Nije moguće navesti sve te natpise u novinama, pa bilježimo samo neke značajnije: *Il Dalmata*, Zadar, 1877., br. 94; *L' Avenir*, Split, 1877., br. 153; *Il Costituzionale*, Zadar, 1877., od 11. XI. i 2. XII.; *Narodni list*, Zadar, 1877., od 2. XII.

mane, naravno, sa svog stajališta. Prije svega su mu zamjerali, kako bi ga ocrnili kod vlasti, što je za Krivošijskog ustanka javno iskazao antiaustrijske osjećaje. Jednako su isticali njegov navodno nemirni duh te namjeru da ravnateljski autoritet iskoristi u svrhu slaveniziranja/kroatiziranja ovdašnje gimnazije. To su namjerno činili da bi utjecali na javno mnijenje, gotovo posve talijaniziranog Zadra. Dapače, sve je to doprlo do Beča, pa se u taj spor morao uplesti i ministar školstva Monarhije Stremmayer, koji je prethodno već dao načelnu privolu za Peričićev prelazak iz Dubrovnika u Zadar, u svojstvu ravnatelja ovdašnje gimnazije. A ministar to nije učinio iz simpatija za dalmatinski preporod i napredak, već stoga što su takav postupak zahtijevale trenutne političke prilike i javno mnijenje većine stanovništva Dalmacije, napose intelektualaca. Sve autonomashačke objede njegove osobe razložno je pobio *Narodni list*, bolje reći njegov urednik Juraj Biankini. Štoviše, on je tvrdio da je profesor Peričić jedini čovjek u pokrajini sposoban i pozvan da zadarskoj gimnaziji povrati poljuljani prestiž, to prije što je on najprije pedagog, a tek onda političar. Jer on kao pojedinac, tvrdio je, neće „slavenizirati“ ovdašnju gimnaziju, nego će to učiniti vrijeme i napredak dalmatinskog društva uopće.³⁴ Svejedno se autonomashi Zadra nisu predavali. Štoviše, intervenirali su kod Dalmatinske vlade i tako zakratko osujetili Peričićev dolazak u Zadar.

Naime, njihove objede i odugovlačenja bili su donekle uspješni. Zato on nije na svoju novu dužnost nastupio odmah na početku šk. god. 1878./79., kako je bilo već uglavljeno, nego je to učinio u prosincu 1878. godine.³⁵ Nisu se obistinila predviđanja zadarskih talijanaša zahvaljujući u prvom redu razboritosti i taktičnom postupanju novog ravnatelja gimnazije. Dapače, on je otpočetak s profesorima nastavničkog zbora, među kojima je bilo žestokih autonomasha (T. Erbe, Brunelli), postupao pomirljivo i suzdržano. S druge strane, u školu je, reklo bi se na mala vrata, postupno dovodio profesore Hrvate. Pri tome se ponašao u maniri prethodnika Jurja Pulića. Zna se da je oko 1885. godine u školi radilo ukupno devet profesora, od kojih je, pored njega, bilo čak šest Hrvata i Srba. Među njima isticali su se Dinko Politeo, nestor hrvatskog novinarstva, i Milan Rešetar, čuveni i zaslužni filolog i slavist.³⁶ Većini su se tek ponekad suprotstavljali dvojica gorljiva autonomasha i povjesničara Tullio Erber i Vitaliano Brunelli, što nije bilo nimalo pogubno glede odvijanja nastave u toj školi. Peričić je lijepom riječju i taktičnim postupcima zadobio je i do

³⁴ *Narodni list* od 2. XII. 1877.

³⁵ T. ERBER, *Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara*, 276; LJ. MAŠTROVIĆ, 150 godina zadarske gimnazije, 52; DAZD, Spisi PŠV, 1878., svež. 74, fascikl VII B.

³⁶ LJ. MAŠTROVIĆ, 150 godina zadarske gimnazije, 52.

kraja tamošnjeg rada sačuvao povjerenje čitavog nastavničkog zbora. Stoga su ga svi voljeli i uvažavali, i kolege, i učenici.³⁷

Dakle, gotovo čitavo jedno desetljeće nezavidnom je umješnošću ravnao ovom srednjom školom kojoj je nastavni jezik bio talijanski. Povjesničar te gimnazije Tullio Erber odao mu je priznanje da je on svojom školom upravljao „tako razborito, jer je imao osobito srce“.³⁸

To je svakako bila najveća pohvala njegovu predanom odnosu spram sviju profesora i učenika u složenim prilikama tadašnjeg Zadra. Dapače, iako je hrvatski jezik u školi predavan tek fakultativno, još od šk. god. 1849./50.,³⁹ on je 31. srpnja 1885. jednog učenika (Kolumbanija), koji se odlikovao u učenju „rvackog jezika“, darovao knjigom „neumrloga rvackog“ pjesnika Petra Preradovića. To se zbilo u prigodi prijenosa Preradovićevih ostataka u domovinu.⁴⁰ Nekima to zacijelo nije bilo drago, ali su morali pretrpjeti.

Kad je 1887. godine imenovan pokrajinskim nadzornikom za pučke škole i preparandije, prosvjetni su djelatnici mahom bili oduševljeni tim činom,⁴¹ dok je od nastavnika škole koju je napustio ispraćen „s iskrenim bolom“.⁴² Tim prije što su neki njegovi prethodnici u tom svojstvu bili protivnici političkog i kulturnog promicanja stanovništva Dalmacije. A on je svojim obnašanjem te dužnosti više oduševljavao učiteljstvo pokrajine negoli sebe samog. Primjerice, učitelj Dinko Ljubić iz Šibenika svoj je ushit tom činjenicom izrazio riječima: „...Ne mogu ti izreći kolikom radošću dočuh za tvoje imenovanje. Neopisiva radost izvire iz dva razloga; prvo, što tvoje rietke vrline, premda prekasno, bijahu napokon po zaslugi pripoznate i nagrađene, a drugo, što se u tvom novom položaju otvaraju tvojoj umnoj radinosti široko polje na korist mile nam otačbine.“⁴³

Ovo zasigurno nisu riječi kurtoazije, nego iskreni izljev radosti poštenog i odanog druga u poslu. Nadalje, *Narodni list* izrazio je svoje zadovoljstvo i stoga što su domaći učitelji time dobili takvog, neprikosnovenog starješinu.⁴⁴ Također treba navesti da je istodobno bio imenovan vladinim izvjestiteljem u Dalmatinskom saboru, što je još jednom ohrabrilo narodnjake pokrajine.⁴⁵

³⁷ Pismo je u vlasništvu A. Peričića iz Zadra.

³⁸ T. ERBER, *Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara*, 281 – 282.

³⁹ T. ERBER, *Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara*, 229, 250, 255; LJ. MAŠTROVIĆ, 150 godina zadarske gimnazije, 39 – 40.

⁴⁰ Pohvalnica se nalazi kod A. Peričića iz Zadra. Nije naodmet reći da je tada ovdje hrvatski predavao Milan Rešetar (LJ. MAŠTROVIĆ, 150 godina zadarske gimnazije, 53, bilj. 6).

⁴¹ T. ERBER, *Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara*, 281.

⁴² T. ERBER, *Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara*, 282.

⁴³ Pismo je u vlasništvu pisca ovog uratka.

⁴⁴ *Narodni list*, 6. XII. 1887.

⁴⁵ Antun STROLL, *Pučko školstvo u Dalmaciji od godine 1814. do 1900.*, Zadar, 1900., 9, 86.

No, i njegovi politički protivnici izrazili su povjerenje njegovoj zajamčenoj nepristranosti i poštenju, uvjereni da će to imenovanje biti na korist unapređenja pučkog i inog školstva pokrajine. To mu je priznao i dobrodošlicu u Sabor izrazio sam Antonio Bajamonti,⁴⁶ prvak autonomaša pokrajine u ovom tijelu. Ta činjenica daje dodatnu težinu ovoj izjavi.

Prihativši ove dužnosti, svojski se predao njihovu obnašanju na najučinkovitiji način, a unapređenje obrazovanja i odgoja učenika u pučkim školama bilo mu je na srcu jer je i sam iznikao iz seoske sredine. Tim prije što je bio posve svjestan zapostavljenosti sela u svakom pogledu. Istina, već 1880. godine uslijedio je mali napredak pučkog školstva u Dalmaciji, kad je uslijedila „borba za školstvo u pokrajini“, odnosno kad je udaren temelj novim nastavnim osnovama.⁴⁷ Prije, ali i tada je pučko školstvo u sjevernoj Dalmaciji bilo slabo, neprimjereno dosezima tadašnje metodike rada. Tomu su glavni razlozi bili nemar roditelja glede slanja djece u školu, nedostatno osposobljeni učitelji, kao i neprikladni školski prostori, hladni i nezdravi.⁴⁸ Takav je pogubni položaj pučkog školstva u pokrajini u materijalnom i personalnom smislu osupnuo novog nadzornika. Odmah je uvidio potrebu njegova neophodnog i skorog poboljšanja. Stoga je otpočetka od podređenih zahtijevao pošteno i zdušno obnašanje dužnosti. Svoja nastojanja usmjerio je na odgoj učenika u pučkim školama i polaznike učiteljskih škola u Zadru (Arbanasima) i Dubrovniku. A to se moglo postići jedino poboljšanjem uvjeta rada učitelja, povećanju školskog prostora i njegova opremanja školskim potreptinama, koje je neophodno morao pratiti odgovarajući nastavni sustav. On je iskreno držao da se zatečeno stanje može poboljšati u dogledno vrijeme, i to održavanjem Konferencija učiteljstva. Stoga je već u rujnu 1888. godine takav susret sazvaio u Dubrovniku, kojem je osobno predsjedao. Bila je to četvrta takva konferencija. Ovom prilikom utanačene su nove nastavne osnove koje su svakako pogodovala onodobnim okolnostima i potrebama učiteljstva Dalmacije.⁴⁹ Zapravo, najviše je bilo riječi o mješovitim pučkim školama. Tom je prigodom ovdašnja Građanska škola priredila i „povijesnu izložbu“, primjerenu potrebama tom događaju. Zbor učitelja zatražio je od vlasti uspostavu većeg broja pučkih mješovitih škola, kao i onih građanskih.⁵⁰ To se obistinilo tek malim dijelom.

⁴⁶ Brzopisna izvješća XXII zasjedanja Dalmatinskog sabora, Zadar, 1887., 371, 373.

⁴⁷ A. STROLL, Pučko školstvo u Dalmaciji od godine 1814. do 1900., 44; Dragutin FRANKOVIĆ, *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*, Zagreb, 1958., 212, 219.

⁴⁸ Š. PERIČIĆ, Frane Bulić kao kotarski školski nadzornik u Zadru, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 80, Split, 1987., 136, 137, 139.

⁴⁹ D. FRANKOVIĆ, *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*, 216.

⁵⁰ *Narodni list*, 1888., br. 77.

Šest godina potom takva je konferencija održana u Kotoru, također pod Peričićevim vodstvom. Na konferenciji su najprije analizirane nastavne osnove iz 1889. godine. Osim toga, donesene su neke značajne odluke glede pučkoškolske nastave u pokrajini. Nadalje, raspravljalo se o nastavi i školskim knjigama, ali i potrebama poučavanja nepismenih.⁵¹ Nastavilo se raspravljati o stanju u mješovitim pučkim i građanskim i učiteljskim školama, kako bi se prebrodilo nerazumijevanje glede njihova pohađanja, odnosno odvojenosti njihovih polaznika po spolu. Konačno, tu je odlučeno da se pokrajinskoj vladi predloži otvaranje trirazredne građanske škole, što je učinjeno tek nakon dvije godine.⁵² I tom je prilikom nadzornik Peričić znalački rukovodio skupom učitelja na zadovoljstvo sviju.

Obnašajući ovu dužnost, bio je uvijek i rado na usluzi onima koji su mu se obraćali za neku pomoć ili savjet. Tko god da mu se od podređenih obratio, uvijek je nalazio vremena, strpljivosti i razumijevanje da sasluša molbu. Tako je primjerice 1890. godine učitelj Bogdan Milošević iz Drašnica pismeno zamolio za povećanje prinadležnosti jer je, kaže, jedva spajao kraj s krajem. Od njega je uslugu tražio i njegov stari poznanik iz prvog boravka u Splitu (1898.) Jerolim Moskovita te njegov, već oslijepljeni bivši učenik, kolega i štovatelj Dinko Politeo (u dva navrata), moleći ga da se kod nadležnih založi za njihove potrebe, itd.⁵³

Nikoga nije odbio nego je, štoviše, svakom pomogao riječju ili djelom, a nerijetko i novcem, naravno u okviru svojih prinadležnosti i mogućnosti. On je zaista shvaćao težinu i odgovornost učiteljskog poziva u ondašnjim okolnostima. Njegovo srce, kažu, grijalo je sve one učitelje koji su pošteno i savjesno obnašali posao na prosvjećivanju zaostalog i zapuštenog stanovništva Dalmacije.

Treba nešto reći i glede tiskanja novih čitanki za pučke škole što se zbilo za Peričićeva nadzornikovanja i savjetništva u Saboru. Naime, zajedno s kolegama profesorima Vickom Danilom, Antunom Kriletićem, Jurjem Devićem i Mihom Zglavom dao je 1890./1891. tiskati nove početnice i prve čitanke za opće pučke škole. Još se prije pokazala potreba izradbe/sastavljanja triju čitanki, pa je na Konferenciji u Dubrovniku za njihovo sastavljanje imenovana navedena petorka. Oni su taj zadatak obavili vrlo brzo, čak prije dogovorenog roka.⁵⁴ Prema općem mnijenju, tadašnje čitanke bile su tiskane u neprikladnom obliku. Njihov je sadržaj iz usko stranačkih razloga izazvao negodovanje u javnosti i

⁵¹ D. FRANKOVIĆ, *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*, 220.

⁵² A. STROLL, *Pučko školstvo u Dalmaciji od godine 1814. do 1900.*, 9.

⁵³ Sva ova pisma u vlasništvu su pisca ovog uratka.

⁵⁴ Marjan DIKLIĆ, *Rasprava o čitankama za pučke škole u Dalmatinskom saboru godine 1892.*, *Historijski zbornik*, 18(1), Zagreb, 1991., 120 – 121.

Dalmatinskom saboru. Kritičari su im zamjerali nerodoljubivost, nedostatno isticanje, dapače zatajivanje hrvatskog imena. Bilo je i prigovora pedagoške naravi, o njima se razvila žustra rasprava u Saboru i novinama.⁵⁵ Najžešći kritičari bili su učitelj Petar Kuničić i novinar Juraj Biankini. Na prigovore su odgovarali uglavnom Peričićevi suradnici, priređivači čitanki. Kao suradnik pri njihovu priređivanju, te kao školski nadzornik i vladin predstavnik u Saboru, prof. Peričić bio je dužan odgovoriti na prigovore. Naime, on je pokušao objasniti potrebu tiskanja čitanki s takvim sadržajem, tvrdeći da vladina svrha nije bila odnarođivanje hrvatske mladeži u Dalmaciji.⁵⁶ U određenoj mjeri branio je prosvjetnu politiku Carevine. Dapače, ustvrdio je: „Ako naša mladež, iz revno pohađanje škole nauči i prisvoji što se nalazi u novim čitankama, pa bude i ona vršila u svome životu stečen nauk, s vremenom će narod biti jedan od izobraženijih naroda u Evropi...“⁵⁷ Jer, tvrdio je, nov školski sustav smanjit će nepismenost stanovništva pokrajine, što je bila njegova zvijezda vodilja. Njegov pomirljiv stav pružao je vjeru u boljitak obrazovno-odgojnih prilika u Dalmaciji. Ipak, „slučaj“ novih čitanki bacio je malu mrlju na njegov dotadašnji pedagoški rad, što je jednim dijelom utjecalo na njegovo zdravstveno stanje.

Dakako, Peričićevo nastojanje na unapređenju zatečenog stanja pučkog školstva u pokrajini bio je, držimo, više nego uspješno. Nastavio je što je započeo njegov prethodnik Antun Bakotić.⁵⁸ Evo samo nekih svjedočanstva o tome. Znamo da je 1875. godine u Dalmaciji bila 261, a 1890. godine pak 321 pučka škola. I porast broja učitelja bio je srazmjeran tim brojkama. Te je škole prve navedene godine pohađalo 20 %, a potomje pak 85,5 % djece dužne polaziti školu po zakonu.⁵⁹ Ovdasnje pohađanje škole 1890. bilo je, u usporedbi s Donjom Austrijom ili Koruškomu, u znatnom zaostatku. Ipak, u to je vrijeme ovdje postupno rastao i broj učitelja: tako ih je 1890. bilo ukupno 376, 274 muškaraca i 102 žene. No, svejedno je na jednog učitelja spadalo čak 49 dječaka ili djevojčica. Nadzornik je to stanje tumačio nazadnim, patrijarhalnim odgojem seoske djece i njihovu odjeljivanju po spolu te naopakom shvaćanju škole od strane roditelja; sve to je držao „znakom gluposti“. Stoga se usrdno zalagao za osnutak što većeg broja mješovitih škola, da se umnoži njihovo

⁵⁵ M. DIKLIC, Rasprava o čitankama za pučke škole u Dalmatinskom saboru godine 1892, 115 – 120; D. FRANKOVIĆ, Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj, 222.

⁵⁶ M. DIKLIC, Rasprava o čitankama za pučke škole, 125; *Brzopisna izvješća XXV zasjedanja DS*, Zadar, 1891., 434 – 466.

⁵⁷ *Brzopisna izvješća XXV zasjedanja DS*, Zadar, 1891., 458.

⁵⁸ D. FRANKOVIĆ, Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj, 213.

⁵⁹ A. STROLL, Pučko školstvo u Dalmaciji od godine 1814. do 1900., 44 – 45.

pohađanje u „prilog odgoja i naobrazbe ženske djece, jer je ona njima potrebitija negoli za mušku djecu“. ⁶⁰ Kad se uspoređi broj polaznika pučkih škola 1868. godine s onim 1900. godine, onda je vidljivo da se on u međuvremenu doista upeterostručio. ⁶¹ A to zorno svjedoči znatno unapređenje pučkog školstva u Dalmaciji. To se također odnosi i na građanske škole i preparandije. Međutim, poradi narušenog zdravlja Peričić je 1897. godine zatražio umirovljenje. ⁶²

Mirovinu nije dugo uživao, tek nepune četiri godine, jer je umro već 18. siječnja 1901. godine, malo prije navršene 68 godine. Njegovi učenici i pučki nastavnici (učitelji) tom su prigodom umjesto nekrologa tiskali prigodnu pjesmu u obliku plakata. Iz toga soneta izdvajamo sljedeće stihove:

„Ne zataja nigda svoja uvjerenja
Kad nastali dani nevolje i glada:
Za narodna prava kod prvog trvenja
Ni vješala ne strašila te mlada...“ ⁶³

U nastavku pjesme pozivaju njegove sumještane neka se ponose pokojnikom jer ih on nije nikad postidio, jer je on iz svoga puka nikao.

III.

Shodno svom humanističkom obrazovanju, odnosno poznavanju hrvatskog i klasičnih jezika, profesor Peričić se uzgredno, koliko je njegov neumorni pedagoški posao dozvoljavao, posvetio književnom radu. Nažalost, najveći dio njegovih književnih pokušaja ostao je u rukopisu i zagubio se.

U početku njegova profesorskog rada, za prvog splitskog djelovanja, njegovi književni pokušaji odnose se na prigodne pjesme na hrvatskom jeziku, koje su bile posvećivane kolegama sa studija u Beču ili Padovi, tada nastanjenima u Splitu. Neke od njih pisao je po svom nahodađenju, a druge po narudžbi. Sve su one u sebi nosile prizvuk nadahnuća narodnim pjesništvo. Oduševljen i nadahnut pomorskom pobjedom austrijskog ratnog brodovlja u bitci kod Visa 1866. godine, poput mnogih rodoljuba, on toj pobjedi posvećuje pjesmu pod naslovom „Tegethof i junaštvo dalmatinsko“, koja je doživjela dva izdanja: u Splitu 1866. te

⁶⁰ Izvješće pokrajinskog školskog nadzornika J. P. od 8. travnja 1890., u posjedu autora ovog napisa.

⁶¹ Ilija DIZDAR, Kratki pregled pučke nastave u Dalmaciji kroz minulih pet decenija, *Jubilarni broj Narodnog lista za 1912*, 43.

⁶² Š. PERIČIĆ, Dalmatinski preporoditelj, 311, bilj. 29. Tom je prilikom odlikovan Redom željezne krune trećeg reda. (T. ERBER, *Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara*, 346; A. STROLL, Pučko školstvo u Dalmaciji od godine 1814. do 1900, 86).

⁶³ V. MAŠTROVIĆ, *Zadarska oznanjenja XVIII, XIX i XX stoljeća*, Zagreb, 1977., 421 – 422.

u knjizi Petra Kuničića *Viški boj*, tiskanoj u Zagrebu 1907. godine. Slične pjesme spjevali su još neki, poput Stjepana Buzolića, Stjepana Ivičevića, Đure Deželica i drugih.⁶⁴ Kako se držalo da je ta pomorska pobjeda plod prkosa i hrabrosti Hrvata, mnogi su dobili inspiraciju da je opjevaju. Peričićeva je ispjevana u duhu narodnih pjesama u desetercu. Istina, nema veću književnu vrijednost, ali je značajna poradi rodoljubnog značaja i namjene prostom narodu kako bi se podizalo i razvijalo njegovo rodoljublje. Sve ostale, pa i Peričićeva pjesma, iskazivale su brigu za cjelokupnost hrvatskog teritorija.⁶⁵ Bojazan od podizanja mlade Italije bila je opravdana i razložna, jer su i prije i tada do Dalmacije dopirale vijesti o invaziji prekomorske države, unatoč činjenici da se Mazzini i Garibaldi nisu s tim slagali.⁶⁶ Sve pjesme izraz su osjećaja i strahovanja Hrvata onoga doba, kojima je prizivan Beč na obranu ove njegove kraljevine i na potrebu njezina sjedinjenja s Banskom Hrvatskom. U svojoj pjesmi Peričić iskazuje divljenje „hrabrim vojnicima“ koji za domovinu „junački se bore, i slavno poginuše.“ Dapače, on Talijanima poručuje da „nama je naša (domovina) draža od života.“⁶⁷ Ipak, na kraju Ravlić zaključuje da ova pjesma nije bez ikakve književne ljepote. Dapače, ona u sebi nosi klice uspješnog književnog izričaja, kao uostalom i svi ostali tadašnji napjevi u vezi s Viškom bitkom.

Njegova iskonska naklonost antičkoj/klasičnoj književnosti potakla ga je da se okuša u prijevodima grčkih i rimskih pisaca. To se dogodilo dok je bio na službi u Dubrovniku. Izvrsno poznavanje klasičnih i hrvatskog jezika omogućilo mu je, za ono doba, prijevode dobre kakvoće. Kao prvi njegov rad u tom smislu neki navode tek onaj Horacijeve epistole/satire, jer druge nisu poznavali.⁶⁸ Drugi pak znaju za dva njegova prijevoda: Platonove *Apologije Sokrata* i *Satire*, odnosno Horacijeve *Poslanice Pizonima*, koje su se nalazile u knjižnici zadarske gimnazije.⁶⁹ No, uvid u dubrovačku periodiku pokazuje da je profesor Peričić ondje objavio četiri prijevoda. To su: *Poslanica Pizonima o pjesništvu* Kv. Horacija Flaka,⁷⁰ *Satira I* iz prve knjige Horacijevih satira,⁷¹ *Apologija Sokrata* po Platonu⁷²

⁶⁴ Jakša RAVLIĆ, Viška bitka u hrvatskoj književnosti, *Viška bitka*, Zadar, 1966., 80, bilj. 2., 85 – 86.

⁶⁵ J. RAVLIĆ, Viška bitka u hrvatskoj književnosti, 86 – 87, 100.

⁶⁶ Š. PERIČIĆ, Namjere Talijana u Dalmaciji i austrijske protumjere 1866. godine, *Viška bitka*, Zadar, 1966., 11 – 13; J. RAVLIĆ, Matica dalmatinska u podizanju narodne svijesti 1862-1870, *Dalmacija 1870*, Zadar, 1972., 196.

⁶⁷ J. RAVLIĆ, Viška Bitka, 86 – 87; I. PERIĆ, Preporodni tokovi, 94.

⁶⁸ J. BERSA, Dubrovačke slike i prilike, 203.

⁶⁹ T. ERBER, *Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara*, 347; LJ. MAŠTROVIĆ, *150 godina zadarske gimnazije*, 52, bilj. 60.

⁷⁰ Izvješće o c. K. Višoj dubrovačkoj gimnaziji koncem šk. god. 1874/1875, Dubrovnik, 1875., 32 – 47.

⁷¹ Izvješće o c. K. Višoj dubrovačkoj gimnaziji koncem šk. god. 1875/1876, Dubrovnik, 1976., 35 – 40.

⁷² Zabavnik štionice dubrovačke, 4, *Dubrovnik*, 1876., 159 – 188.

i *Zakonu se valja pokoriti. Razgovor Sokrata s Kritonom*.⁷³ Horacijevu *Poslanicu* darovao je ondašnjem namjesniku Dalmacije Gavri Rodiću, koji mu je na tome zahvalio uz, vjerujemo, ne kurtoaznu izjavu da je tim prijevodom izašlo na javu njegovo „duboko poznavanje obaju jezika, latinskog i hrvatskog, a s druge strane Vašu marljivost za napredak jezikovnog nauka“.⁷⁴ Zasigurno namjesnik nije ni pročitao taj prijevod, nego su to uradili njegovi savjetnici za školstvo. Navedena ocjena ipak donekle svjedoči o valjanosti toga njegova posla, tim prije kad se zna da su slični radovi tada uistinu bili rijetki. Oni su bili namijenjeni, u prvom redu, srednjoškolskoj mladeži u Dalmaciji. Njegovi drugi uradci još uvijek čekaju znalca koji će ocijeniti njihovu pravu i objektivnu valjanost. Zasigurno bi njegov književni opus bio obilatiji da nije bio preopterećen pedagoškim i inim poslovima, ali i nekim drugim tegobama.

IV.

Premda je rođen nedaleko Zadra, pa bi bilo razumno da je prvi posao nastavnika zatražio upravo u gradu svog djetinjstva i mladosti, mladi profesor Peričić za početak pedagoškog rada izabrao je Split. Valjda je to uradio stoga što je bio upoznat da ondje živi više njegovih poznanika iz Beča, bliskih njegovim duhovnim nazorima.

Naspram njima ondje su bili Antonio Bajamonti i više onih koji su bili pod njegovim jakim uplivom – autonomaši, pa i neki Hrvati, zakleti protivnici sjedinjenja Dalmacije s Bansom Hrvatskom. Dapače, oni su radije upirali pogled preko Jadrana, u Italiju. Stoga je više nego prirodno da se ondje pristigli Peričić odmah priključio onima koji su bili skloni narodnjačkoj misli. U tom krugu bilo je u početku, 1861. god., dvadesetak njegovih istomišljenika. Među njima bili su prvaci potonjeg narodnjačkog pokreta poput Natka Nodila, Koste Vojnovića, Antuna i Ignjata Bakotića i drugih.⁷⁵ Svi su oni na sveučilištima u Padovi ili Beču stekli zamjerno obrazovanje iz pojedinih struka. Neki od njih bili su bliski svjedoci talijanskog *risorgimanta*, prihvatili njegove zasade i uvidjeli njihovu primjenu u svojoj užoj domovini. Dakle, mogli su i namjeravali iskustva preporoditelja Italije, istinskih boraca za oslobođenje i ujedinjenje, iskoristiti/prenijeti na tlo odnarođene, talijanizirane Dalmacije.

⁷³ *Slovinac*, 6, Dubrovnik 1883, br. 15, 234 – 239.

⁷⁴ Pismo u vlasništvu Š. P.

⁷⁵ Dujam MIKAČIĆ, Naša ideja u Splitu, Jubilarni broj Narodnog lista za 1912, 20; Josip BEROŠ, Kako je došlo do osnivanja „Il Nazionale“, *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri*, Zagreb, 1969., 272; V. NOVAK, Natko Nodilo, političar i ideolog, *Zadarska revija*, 10, Zadar, 1961., br. 4-5, 242 – 243.

Lučonoša splitske skupine narodnjaka odmah je postao Nodilo. Da bi zajednički mogli istupati u promidžbi svojih ideala i uspostavi vlastitih novina, oni se povezuju s istomišljenicima čitave Dalmacije. Misao o ovom potonjem nikla je upravo u Splitu, ali se držalo da bi mjesto izlaženja takvih novina trebao biti Zadar, tadašnje istinsko političko središte pokrajine, u kojem je upravo tada počeo djelovati Dalmatinski sabor. U tom pripremnom poslu, pored Nodila i Moskovite, prof. Peričić imao je značajnu ulogu.⁷⁶ Kad je Nodilo od vlasti pribavio privolu za izdavanje/tiskanje stranačkog lista, prof. Peričić je, poradi vrsnog poznavanja talijanskog i hrvatskog jezika, bio ozbiljan kandidat za uređivanje lista *Il Nazionale*.⁷⁷ No, poslije duga vijećanja i dogovaranja izbor je pao na Nodila i Danila.

A kad je u rujnu 1862. god. u Splitu utemeljena Narodna slavenska čitaonica, prof. Peričić bio je njezinim stalnim posjetiteljem i aktivnim sudionikom u raspravama narodnjaka, zanemarujući prijetnje Bajamontijevih batinaša. Kako je već spomenuto, on je u školi potajno s učenicima razgovarao materinjim, hrvatskim jezikom. A to je samo po sebi preporoditeljski čin. Naime, tako je u srednju školu s talijanskim nastavnim jezikom uvlačio misli hrvatskog preporoda. Štoviše, time je, koliko je bilo moguće, osujećivao daljnje potalijančivanje ovdašnje mladeži.⁷⁸ Tek su poslije neki preporoditelji u tome prepoznali njegov velik obol preporodu Dalmacije. Neki od njih bili su njegovi splitski učenici. Jednako je postupao i kao ravnatelj kotorske gimnazije, što su mu autonomaši jedva oprostili.

Svoja gledišta prenosio je na svoju braću i mnoge sumještane u rodnom mjestu. Brat Andrija aktivirao se u djelovanju narodnjaka u Zadru i ondje stekao stanoviti ugled. To najbolje svjedoči činjenica da je pri izborima za Dalmatinski sabor 1870. god. imenovan članom Mjesnog izbornog odbora, zajedno s istaknutim članovima narodne stranke (dr. J. Paštrović, I. Smirić i dr.).⁷⁹ To je znao, kao i neke druge dogodovštine, i J. Biankini. Stoga je on u svojoj „prvoj“ povijesti narodnog preporoda u Dalmaciji kao njegove zaslužnike u Sukošanu naveo obitelj Peričić.⁸⁰ A samog profesora Josipa istaknuo je kao „jednog odličnog i vrlo zaslužnog sina“ za narodnu stvar, iznio njegove vrline i djelovanje na udaljavanju dalmatinske mladeži od pogubnog autonomaštva, talijanizacije.

⁷⁶ J. BIANKINI, Narodni preporod u Dalmaciji, 62.

⁷⁷ B. P., Josip Peričić, *Jubilarni broj Narodnog lista za 1912.*, 38.

⁷⁸ J. BIANKINI, Narodni preporod u Dalmaciji, 62, 72 – 73.

⁷⁹ Josip BEROŠ, Narodna pobjeda na saborskim izborima 1870-prekretnica u životu Dalmacije, *Zadarska revija*, 19, Zadar, 1870., br. 5, 449.

⁸⁰ J. BIANKINI, Narodni preporod u Dalmaciji, 72 – 74; V. MAŠTROVIĆ, *Zadarska oznanjenja XVIII, XIX i XX stoljeća*, Zagreb, 1977., 421 – 423.

Toga su najbolje bili svjesni njegovi učitelji, učenici i poštovatelji jer su prilikom njegove smrti značenje njegove valjanosti proširili na čitavu Hrvatsku. „...Žalite ga Hrvati, Hrvatska gubi vjerna sina.“⁸¹ Slično je naglasio i zagrebački *Obzor*, koji se čitao pretežno u Banskoj Hrvatskoj.

V.

Kako vidjesmo, Josip Peričić bio je značajan kogač u pedagogiji i preporodu Dalmacije u drugoj polovici XIX. stoljeća. Da u ocjeni i vrednovanju njegova rada i značenja ne bismo nehtijući zapali u nepotističku zasjedu, poslužiti ćemo se nepristranim sudcima, iako to nije baš uobičajeno. Dakle, neumornim radom stekao je ugled i simpatije svojih podređenih i učenika. Njegova politička uvjerenja ostala su do kraja života u duhu narodnjaštva. Njegov učenik, kolega po zanimanju i poznati novinar Dinko Politeo prikazuje lapidarno njegov značaj: „Peričić je bio Hrvat i ništa drugo do Hrvat.“⁸² A on ga je doista najbolje poznao. Čak i Srbi povodom njegove smrti tvrde da je bio „Hrvat širokijeh grudi, plemenita i prostrana srca“.⁸³ Zagrebački *Obzor* također kazuje da je pokojnik „ljubio od srca mladež, a mladež ljubila je njega, a svojim djelovanjem iskazao se kao učitelj i kao hrvatski rodoljub“.⁸⁴

Ponajbolji poznavatelj tadašnjih prilika u Dalmaciji je iz stanovite udaljenosti zapisao da je „bio čovjek plemenit, učen i žarki rodoljub čije ime ostaje neizbrisivo u narodnom preporodu Dalmacije“.⁸⁵ Poslije navedenog izlišna je svaka druga zaključna misao. *Sapienti sat.*

⁸¹ V. MAŠTROVIĆ, Zadarska oznanjenja XVIII, XIX i XX stoljeća, 422.

⁸² D. POLITEO, *Izabrani članci*, Dubrovnik, (1901?), 45.

⁸³ *Dubrovnik*, 12. veljače 1901.

⁸⁴ *Obzor*, 31. siječnja 1901.

⁸⁵ J. BIANKINI, Narodni preporod u Dalmaciji, 74.

SLIKA 1. Josip Peričić, pedagog i preporoditelj (Sukošan, 15. 2 1833. – Sukošan, 18. 1. 1901.)

NAD GROBOM

JOSIPA viteza PERIČIĆA

Ono si nam izgled značaja, poštenja,
Vršenja dužnosti, neumorna rada;
A prijatelj roda, znanja i umjenja
I utjeha mnogim sred tolikih jada.

Ne zataja nigda svoga uvjerenja
Kad nastali dani nevolje i glada:
Za narodna prava, kod prvog trvenja,
Ni vješala tebe ne strašila mlada.

Vele ti si rodu uzgojio dikâ:
A ljubavlju žarkom k mlađem narastaju
Zanio si dušu mnogih nastavnika:

Pa za tobom žale u veliku vaju:
Smrt ugrabi nama našeg miljenika,
Ali sreća naša mrjeti mu ne daju

U Zadru, 28. januara 1901

Pokojnikovi učenici i pučki nastavnici.

SLIKA 2. Pjesma tiskana u obliku plakata prigodom smrti Josipa Peričića (Državni arhivu u Zadru, *Štampe*, sv. 58., br. 94)

POPIS IZVORA I LITERATURE

ARHIVSKI IZVORI:

Državni arhiv u Zadru

Prezidijalni spisi, 1869.

Spisi Pokrajinskog školskog vijeća za 1877.

NOVINE I TISKANI IZVORI:

Brzopisna izvješća XXII zasjedanja Dalmatinskog sabora, Zadar, 1887.

Il Dalmata, 1877.

L'Avvenire, 1877.

Il Costituzionale, 1877.

Narodni list, 1877.

Obzor, 1901.

Novo doba, 1935.

Slovinac, 1883.

Dubrovnik, 1901.

LITERATURA:

BEROŠ, Josip, Kako je došlo do osnivanja „Il Nazionale“, *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri*, Zagreb, 1969.

BEROŠ, Josip, Narodna pobjeda na saborskim izborima 1870-prekretnica u životu Dalmacije, *Zadarska revija*, 19, br. 5, Zadar, 1970.

BERSA, Josip, *Dubrovačke slike i prilike*, Zagreb, 1941.

BIANKINI, Juraj, Narodni preporod u Dalmaciji, 74, *Almanah Jadranska straža*, 1927., Beograd.

DIKLIĆ, Marjan, Rasprava o čitankama za pučke škole u Dalmatinskom saboru godine 1892., *Historijski zbornik*, 18(1), Zagreb, 1991.

DIZDAR, Ilija, Kratki pregled pučke nastave u Dalmaciji kroz minulih pet decenija, *Jubilarni broj Narodnog lista za 1912.*, Zadar, 1912.

ERBER, Tullio, *Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara*, Zadar, 1905.

FRANKOVIĆ, Dragutin, *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*, Zagreb, 1958.

MIKAČIĆ, Dujam, Naša ideja u Splitu, *Jubilarni broj Narodnog lista za 1912.*

MAŠTROVIĆ, Ljubo, *150 godina zadarske gimnazije*, Zadar, 1954.

MAŠTROVIĆ, Vjekoslav, *Spomendani grada Zadra*, Zadar, 1946.

MAŠTROVIĆ, Vjekoslav, *Zadarska oznanjenja XVIII, XIX i XX stoljeća*, Zagreb, 1977.

- NOVAK, Viktor, Natko Nodilo, političar i ideolog, *Zadarska revija*, 10, br. 4-5, Zadar, 1961.
- PERIČIĆ, Šime, Dalmatinski preporoditelj i prosvjetni radnik Josip Peričić, *Zadarska revija*, 4/12, Zadar, 1963.
- PERIČIĆ, Šime, Frane Bulić kao kotarski školski nadzornik u Zadru, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 80, Split, 1987.
- PERIČIĆ, Šime, Namjere Talijana u Dalmaciji i austrijske protumjere 1866. godine, *Viška bitka*, Zadar, 1966.
- PERIĆ, Ivo, Preporodni tokovi u dalmatinskom školstvu, *Radovi Centra JAZU u Zadru*, 21, Zadar, 1974.
- PERIĆ, Ivo, Početna dostignuća u borbi za ponarođenje dalmatinskog školstva, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, 6, Zagreb, 1974.
- POLITEO, Dinko, *Izabrani članci*, Dubrovnik, (1901?).
- RAVLIĆ, Jakša, Viška bitka u hrvatskoj književnosti, *Viška bitka*, Zadar, 1966.
- RAVLIĆ, Jakša, Matica dalmatinska u podizanju narodne svijesti 1862-1870, *Dalmacija 1870*, Zadar, 1972.
- STROLL, Antun, *Pučko školstvo u Dalmaciji od godine 1814. do 1900.*, Zadar, 1900.
- Brzopisna izvješća XXII zasjedanja Dalmatinskog sabora, Zadar, 1887.
- VIDAKOVIĆ, Josip, Tristota obljetnica Gundulićeva rođenja i središnja proslava u Beču, *Radovi FF u Zadru, Razdio filoloških znanosti*, Zadar, 1995.
- Zabavnik štionice dubrovačke, 4, *Dubrovnik*, 1876.

Šime PERIČIĆ

JOSIP PERIČIĆ (1833 – 1901) – A PEDAGOGUE AND REFORMER

SUMMARY

A work was written about Josip Peričić back in 1963, but many things, then, remained unknown either about his pedagogical or political action. Therefore, the author, here, gives a lot of new knowledge about it, i.e. about his educational and pedagogical, as well as political yearnings. Namely, some recently found data shed light on the image of his whole personality even better. This shows the real significance of his activities, especially the pedagogical one, whose effects were very significant for the then system and the progress of education in Dalmatia. He was interested in politics only when he was teaching in Split, at the very beginning of the populist struggle for the unification of Dalmatia with Civil Croatia. Subsequent efforts regarding the improvement of the province's education system completely removed him from his youthful political zeal.

Keywords: pedagogy, education system, revival, literature, classical philology, Dalmatia.